కృతజ్ఞత

"రాజ్యమే బ్రతికివుంటే పాపం ఈ ఆమ్మాయికి ఈ గతి పట్టేదా? ఇంతకూ తల్లీ తండ్రీలేని బిడ్డ ఈ ప్రపంచంలోనే వుండకూడదు" సుబ్బాయమ్మ చెబుతుంటే జగదీశానికి సూదులు గుచ్చుకున్నట్టుంది. నిజానికి సుబ్బాయమ్మ అన్న మాటల్లో కూడా ఎంతో సత్యముంది. రమేశం పెళ్ళయిన మొదటి సంవత్సరమే చనిపోయాడు. మగడు చనిపోయిన నాలుగు మాసాలకు పురుడు పోసుకున్న రాజ్యం ఆ దిగులు తోనే పోయింది.

ఇక మిగిలింది కసుగందు. చిన్నప్పటినుండీ తనను కన్న బిడ్డలా చూచుకున్న అన్నతోపాటు వదినె గూడా పరలోకం చేరుకోవడంతో జగదీశం సగమైపోయాడు. ఆ చిన్ని కసుగందుకు పాలివ్వడానికి దాసీని కుదిర్చి పెట్టాడు. పొలం పని మానుకున్నా కౌలుకిచ్చిన భూములైనా ఏస్థితిలోవున్నవో చూచుకొనే బాధ్యత జగదీశం మీదనే పడింది. దీనికితోడు వ్యాపారం ఒకటి. అన్న చనిపోయిందే దానికి గూడా విడాకు లిచ్చాడు. జగదీశానికెపుడూ ఆ చిన్ని పాపాయి మీదే ధ్యాస. దాసీది వేళకు సరిగా పాలిస్తున్నదో లేదో చూచు కొనేవాడు. స్వయంగా దగ్గరుండి స్నానం చేయించేవాడు. ఆమెకు కావలసిన ఉడుపులు, సోపులు, పవుడర్ డబ్బీలు తానే స్వయంగా తెచ్చి పెట్టేవాడు.

భర్త వాలకం సుభద్రకు ఎంతమాత్రం పట్టేదిగాదు. ఆమె తీరే వేరు. ఇందుకు కారణం లేక పోలేదు. ఎంత ప్రేమ పొడుచుకొని వచ్చినా కన్న కూతురుమీద లేని మమత అన్న కూతురుమీద ఎందుకని ఆమె ఈర్ష్య. కన్నబిడ్డ ఏమైందో ఎక్కడుందో ఏమీ పట్టించుకోడు జగదీశం. తిండి తినడం కాగానే ఊయల తొట్టివద్ద తయారు. ఆశ్చర్య మేమంటే బిడ్డ మలినం చేసుకొన్నపుడు గూడా నన్ను పిలవడు. తానే స్వయంగా అన్ని చేయడం చూస్తే ఆమెకు ఆశ్చర్యమూ కోపమూ ముంచుకొని వచ్చేవి. బలవంతంమీద బిడ్డను తీసు కెళ్ళి ఒళ్ళో కూచుండపెట్టినా నిమిషం గడిచీ గడవకనే ఆ బిడ్డను తీసి తొట్టిలో పడుకోబెట్టి అన్న బిడ్డను భుజాన పెట్టు కొనేవాడు.

చుట్టుప్రక్కల అమ్మలక్కలకు కూడా ఈ విధానం బహు చోద్యంగా వుండేది పాపం సుభద్ర ఇరుగింటి పొరుగింటి వారికీ విచిత్రాన్ని చెప్పుకొని కన్నీరు విడిచేది.

ఆ రోజు అన్న ప్రాశనం. వారం రోజులు యించు మించు ఇద్దరు బిడ్డలూ ఒకే యీడు గనుక ఇద్దరికీ ఒకే లగ్నం నిర్ణయించుకున్నారు. జగదీశం అన్న కూతురుకు కావలసిన సమస్తమూ సేకరిస్తుంటే; సుభద్ర కన్నకూతురుకు కావలసిన అలంకారాలు చేసుకొంటున్నది. ఇంతవరకు నామ కరణంకూడా జరిపించలేదు. ఎటూ అయ్యేఖర్చు అవుతున్నది గనుక అన్న ప్రాశనం నామకరణం గూడా ఒకేనాడు పెట్టు కున్నారు.

సుభద్ర తనకూతురుకు తన తల్లి పేరుపెట్టాలని పట్టు బట్టింది భాగ్యం అనే పేరు జన్మ నక్షత్రానికి సూటిగా లేదని

శాస్త్రిలు చెప్పినా ఆమె వినలేదు. జగదీశం అన్న కూతురుకు లలిత అని పేరు పెట్టుకున్నాడు. అది జన్మనక్షత్రానికి సరిగా వుందని శాస్త్రిలు గూడా సర్టిఫై చేశాడు.

జగదీశానికి తెలియకుండానే సుభద్ర భాగ్యానికి బంగారు గొలుసు, మామిడి పిందెల మొలత్రాడు చేయించింది. జగదీశం భార్యకు చెప్పకనే లలితకు బంగారు గాజులు; బిళ్ళల మొలత్రాడు చేయించాడు. తన బిడ్డకు నగలుంటాయని, ఆ బిడ్డకు ఆభరణా లుండవని ఉవ్విళ్ళూరిన సుభద్రకు ఈ సంఘటన ఆశాభంగాన్ని కలిగించింది.

ఆ రోజు జగదీశం లలితకు స్వయంగా స్నానం చేయించి తానే ఆముదం రాచి కాటుక అద్ది, దృష్టిచుక్క పెట్టాడు. పది గంటలకల్లా ఇరుగు పొరుగు అమ్మ లక్కలు వచ్చారు. చుట్టాలు ఎక్కువమంది రాకపోయినా జనస్తోమానికి కొరత లేదు నామకరణ మహోత్సవం వైభవంగానే జరిగింది. ఆ పూటనే అన్నం గూడా తిన్న శాస్త్రం చేయించి ఊయలలో పడుకో బెట్టి జోల పాటలు పాడారు. జగదీశం బలవంతం చేసి లలితకు కూడా పాటలు పాడమన్నాడు.

ఆ రోజునుంచీ సుభద్రకు గట్టి ద్వేషం యేర్పడి పోయింది. ఎవతో కన్న బిడను ఈ విధంగా లాలిస్తూ తను కన్న బిడ వైపు చూడని జగదీశాన్ని ఏమనాలో అర్థం కావడం లేదు. తెచ్చిన బిస్కత్తులు గూడా బీరువాలో పెట్టి బీగం వేసేది. జగదీశం ఎంత గింజుకున్నా ఒకటి రెండు కంటె ఎక్కువ యిచ్చేదిగాదు. ఈ కంటకమైన ద్వేషాన్నుండి లలితను కాపాడ్డం బహు కష్టంగా కనుపించింది జగదీశానికి.

* * * *

మూడు సంవత్సరాలు నిండినై లలితకు. బొమ్మ నుండి అమ్మ వరకూ వచ్చినై పలుకులు. ఆ జిలిబిలి పలుకులు వింటూ...ఆ తప్పటడుగులు చూచుకుంటూ ఆనందంగా గడుపుతున్నాడు జగదీశం. ఈ ఆనందాన్ని భగ్నంచేయడానికి సుభద్ర అపుడపుడూ చిన్న చిన్న ఉపద్రవాలను తెస్తూనే వుంది. లలితను చూస్తే చాలు ఆమెకు కళ్ళలో కారప్పొడి చల్లినట్టే. ఒక్కొక్క సారి పీకమీద కాలుపెట్టి తొక్కివేద్దా మన్నంత కోపంవచ్చేది. కాని బిడ్డను చంపడానికి సాహసం కావద్దూ? మరోసారి చిన్నగా కాసంత గరళాన్ని తగిలించి ఈ పీడను వదలించుకొందామని గూడా ఆలోచించింది. అందుకైనా గుండె నిబ్బరం కావాలిగా!

"ఈ పాడుబిడ్డ ఎందుకు పుట్టిందో భూమికి బరువుగా? ఇందరికి వస్తుంది చావు ఈ ముండకు రాలేదే" అంటూ తన బిడ్డను తానే తిడుతుంటే జగదీశం చూచీ చూడనట్లు వుండిపోయే వాడు. ఈ లోగా ఉగాది పండుగ వచ్చింది. సుభద్ర భాగ్యానికి చక్కని వాయిల్సు తెచ్చి రెండు గౌన్లు కుట్టించింది. జగదీశం ఒకటో రకం సిల్కు తెచ్చి మూడు గౌన్లు కుట్టించాడు. ఈ సిల్కు గౌన్లు చూడ్డంతోటే సుభద్రకు కళ్ళు పేలిపోయినై. జగదీశం అటు వెళ్ళాడో లేదో ఆ గౌన్లు తీసి చేద బావిలో పడేసింది. జగదీశం యింటికి వచ్చి లలితకు స్నానంచేయించి బట్టలకోసం వెతికాడు. ఎక్కడున్నాయి కన బడడానికి? "ఇక్కడున్న బట్టలేవీ" అంటూ దాసిదాన్ని అడిగాడు. దాసీది "అయ్యో! నేను చూడలేదు బాబూ!" అంటూ సమాధానం చెప్పింది. "దాన్ని అడిగిరా" అంటూ లోపలికి పంపించాడు. "అదేం వల్ల బోగలో నా కేం తెలు

సునే పాడు ముండా" అంటూ కసిరి కొట్టింది. జగదీశం ఏమీ మాట్లాడకుండా పాతగౌను తొడిగి వీధిలోకి తీసుకెళ్ళాడు లలితను వెంటనే ఊళ్లో అంగడికి వెళ్ళి కనకాంబరం బట్ట తీసి అక్కడే అరగంట కూర్చుని కుట్టించి తొడిగి మళ్ళీ యింటికి వచ్చాడు ఈ కొత్త గౌనును చూచిందే సుభద్ర ఒళ్ళు మండి పోయింది "ఈ సంసారం సాగేదేనా? వేలెడు ముండవి నీ కిన్ని బట్ట లేందుకే" అంటూ తన కూతురు భాగ్యాన్ని దగ్గరికి లాగి దబ దబ మంటూ బాదింది. ఆ చిన్నపాప కెవ్వుమంటూ ఏడుస్తూ వాళ్ళ నాన్న దగ్గరికి వచ్చింది. జగదీశం ఆ పాపను కుడిచంకను వేసుకొని, లలితను ఎడమ చంకను పెట్టుకొని మేడమీదికి వెళ్ళిపోయాడు అక్కడ యిద్దరినీ కూచోబెట్టి ఆడించు కొంటూ ఉండగానే సుభద్ర దడ దడ మంటూ పైకి వచ్చి ఇంక దించుదువు రా నీ మూడు గూడులు" అంటూ భాగ్యాన్ని రెక్కపట్టి ఈడ్చుకొని వచ్చి పళ్లెంముందు కూల వేసింది. దాసీది పళ్ళెంలో అన్నం తీసుకొని మేడమీదకు వస్తే జగదీశం ఆ బువ్వ తీసుకొని లలితకు తినిపించాడు. బిడ్డ తిన్నాక ఊయలలో పరుండబెట్టి అలమారులోవున్న గ్రామెఫోను పెట్టెను తీసి రికార్డు వేశాడు. "ఏమిటే ఈ గోల... ఎప్పుడూ పాడుముండ" అంటూ క్రింది వసారాలో కేక పెట్టింది సుభద్ర.

జగదీశం ఆ రికార్డులు తీసివేసి ఊయలను ఆడిస్తూ కూచున్నాడు. ఈ లోగా సుభద్ర మేడమీదికి వచ్చి, జగదీశం చూస్తూండగానే పిల్లలు ఆడుకొనే బొమ్మల్ని గబ గబా దొర్లించింది.

"ఎందుకీ సాధింపులు చెప్పి ఏడవరాదూ?" అన్నాడు జగదీశం. "మిమ్మల్ని ఎవరూ అడగలేదు" అంటూ మూతి విరుచుకొంటూ క్రిందికి వెళ్ళి "ఒసేయ్ సీతీ! ఈ రోజునుండి నీవు మా యింట్లో అడుగు పెట్టవద్దు తెలిసిందా" అన్నది. "నే నేం చేశా నమ్మా" అని దాసీది అంటుంటే, "నీవు రాకూడదన్నాను అంతే... ఇదో నీకీ నెలకు యివ్వవలసిన నాలుగు రూపాయలూ" అంటు ముఖాన కొట్టింది. తనమీద పడ్డ నాలుగు రూపాయల నోట్లూ తీసుకొని సీతి జగదీశం దగ్గరికి వచ్చి బోరుమని ఏడ్చింది. జగదీశం క్షణం ఆలోచించి. "దానికేమో మంచికాలం లేదు. నీవు పని చేస్తూనేవుండు వద్దంటే చూస్తానులే" అన్నాడు.

సీతి చక్కా పెరటిలోనికి వెళ్ళి నీళ్ళు తోడడానికి ఆరభించింది. "పండుగవూట ఏమిటే నీ సాధింపులు" అటూ సుభద్ర చివ్వుమని వచ్చి దుత్తతీసి నేలమీద గభాలుమని వేసింది. ఈ చండికావతారాన్ని మేడమీదనుండి చూస్తున్న జగదీశం గబగబా మెట్లుదిగి క్రిందికి వచ్చాడు. "నీవు వెళ్ళు సీతీ" అన్నాడు. సీతి గుడ్లలో నీరు కుక్కు కుంటూ అడుగు మీద అడుగువేసుకొని వెళ్ళి పోయింది.

జగదీశం వెళ్ళి చక్కా పడుకున్నాడు. సాయంకాలం ఆరు గంటలైనా పైకి లేవనే లేదు. సుభద్ర కూడా వంటగదిలో ముసుగు దన్నుకొని పడుకున్నది. క్రింది కూటంలో భాగ్యం ఏడుస్తున్నా పైకి లేవలేదు. ఈ లోగా ప్రక్కింటి సుబ్బాయమ్మ వచ్చి "ఏమిటే సుభద్రా దీపాలుకూడా పెట్టలేదు! సీతి ఎక్కడే?" అన్నది. "ఎం దీపాలు పెట్టకుంటే" కొంప గూబ కూస్తుందా" అంటూ సుభద్ర పైకిలేచింది. వసారాలోకి

వచ్చి మంచం మీద కూర్చున్నది. మేడ మీదనుండి లలిత నెత్తి భుజాన వేసుకొని జగదీశం వీధిలోకి వెడుతూంటే "మగాడు ఈ విధంగా ఎత్తిన బిడ్డను దించకుండా వుంటే సంసారం ఏం కావాలి?" అన్నది సుభద్ర. "ఐనా ఈయనకేం వెర్రే, ఎప్పుడూ దాన్ని భుజాన వేసుకొని ఊరేగుతుంటాడు" అన్నది సుబ్బాయమ్మ. "ఇంతకూ ఈ పాడు బిడ్డ ఎందుకు పుట్టిందో ఈ ఖర్మం చేసిన కడుపున" అంటూ సుభద్ర బిడ్డ నెత్తి కౌగలించుకున్నది.

రాత్రి ఎనిమిది గంటలకు జగదీశం యింటికి వచ్చాడు. అర్ధ గంట కాచుక్కూచున్నా అన్నానికి పిలువలేదు. బిడ్డ ఆకలికి ఏడుస్తూంటే వంటగది లోకి వెళ్ళి పాత్రలను తిరుగ వేశాడు. అన్నీ ఖాళీగా వుంటే మళ్ళీ వీధిలోకి వచ్చాడు. ఆ చివరిలో వున్న టీ అంగడకెవెళ్ళి ఓ రొట్టె ముక్క తీసి పాలల్లో నానవేసి చక్కెర కలిపి లలితకు తినిపించాడు. తాను ఒక టీ త్రాగి యింటికి వచ్చాడు. ఇంట్లో దీపాలన్నీ ఆరి పోయినై తలుపు మాత్రం వారకు వేసిఉంది. లోపలకు వెళ్ళి తలుపు వేసి పడుకున్నాడు. కాని నిద్ర పట్టలేదు కడుపులో మంటగా వుంది. లలితమాత్రం హాయిగా నిద్రబోతూ వుంది. పాపం ఆ చిన్న పాపకేం తెలుసు ఏనాడో తల్లీ తండ్రీ చని పోయారని. తాను ఎవరి చేతిమీదుగా బ్రతుకుతున్నదో, ఎవరు పెంచుతున్నారో ఆమెకు తెలియదు. కడుపు చల్లబడింది గనుక కళ్ళకు చల్లగా నిద్రపట్టింది.

జగదీశం మనోవీధిలో ఏదో భయంకరమైన తుఫాను రేగిపోయింది. అన్న బ్రతికివుంటే తనకు ఈ కష్టాలు వచ్చేవి గావు. కనీసం వదినమ్మైనా బ్రతికి వుంటే కొంత నయంగా

వుండేది. చివరికి ఈ పసిపాపను తనకు అప్పగించి వెళ్ళారు. ఈ ఆస్తిలో సగం ఈ పాపాయిదైనపుడు ఈ చిన్ని బిడ్డను ఎంతో బాగా పెంచవచ్చుగా! ఐనా తన భార్య వాలకం చాల బాధాకరంగా వుంది. ఆమెతో ఇక కాపురం చేయడం కష్టతరం. ఇక బిడ్డ విషయంలో ఇదివరకే ఎన్నో ఆలోచనలు పుట్టి పోయినై. ఏ కాలానికి ఏలాంటి దుర్గుణాలు పుడుతాయో ఎవరు చూచారు? అసలు బిడ్డను దక్కించుకోవాలంటే అందుకు చోటు మాత్రం యిదికాదు. ఈలాగా జగదీశం ఆలోచించుకుంటూంటే గోడ గడియారం పదకొండు కొట్టింది. ఇక లే... బండి వెడుతుంది... స్టేషనుకు అంటూ తనకు తెలియకనే అంతరాత్మ హెచ్చరించింది. జగదీశం పైకి లేచాడు. మేడ మీదికి వెళ్ళి టార్చిలైటు తీసుకొన్నాడు పెట్టె తీసి అందులో వున్న ఆరువందల రూపాయలు తీసుకున్నాడు. బిడ్డ తోడుక్కునే పాతగౌన్లు రెండు తీసుకొని క్రిందికి వచ్చాడు కూటం వైపుకు టార్చి ఫోకస్ చేశాడు. సుభద్ర హాయిగా పడుకొని నిద్రపోతున్నది. బిడ్డ కూడా నిద్రిస్తూంది. కన్నబిడ్డను ఓమారు కళ్లారా చూచాడు. ఆ బిడ్డమీద బట్టను సరిగా కప్పిపెట్టి బయటికి వచ్చాడు. భుజానవున్న లలిత మేలుకొని కెవ్వుమన్నది. "జిజ్జీపో" అంటూ ఎలుగివ్వగానే ఆ పాపాయి అలాగే మెడపై వాలిపోయింది. వీధిలో ఒకటి రెండు కుక్కలు మొరుగుతూ వుంటే జగదీశం స్టేషన్ చేరుకొన్నాడు. స్టేషనులో స్నేహితుడు రామనాధం కనుపించి పలుకరించాడు గాని "పాపాయి నిద్రపోకుంటే అలా తీసుకు వచ్చాన'ని సమాధానం యిచ్చాడు. బండి రాగానే విజయవాడ ప్లాటుఫారం మీదికి గబగబా వెళ్ళి బండిలో కూర్చున్నాడు.

* * * * * *

జగదీశానికి విత్తం ఎక్కువ వున్నది కాని విద్య తక్కువే. అయినా ఆవిద్య యిప్పుడు పనికి వచ్చింది. ఉద్యోగం స్వల్పమైనదైనా జీవనానికి లోటు లేదు. ఉదయం పదిగంటల కల్లా భోజనం చేసి పాపాయికి పెట్టి తాను తిని ఆఫీసుకు వెళ్ళేవాడు. ఆఫీసులో పాపాయి స్వేచ్ఛగా అందరితోనూ ఆడుకుంటుండేది. "తల్లి లేని బిడ్డ" అని జగదీశం చెప్పడంవల్ల ఆ బిడ్డమీద అందరికి సానుభూతి కూడా హెచ్చింది. పాపం భార్య పోయిందేమో బిడ్డను పోషించుకుంటున్నాడని నలుగురూ అనుకొనేవారు. మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకోరాదా అంటూ ఒకరిద్దరు హెచ్చరించారు కూడా. జగదీశానికి మాట అన్నపుడు కొంత బాధగా తోచినా నెమ్మదిగా సమాళించుకొనేవాడు. బిడ్డను పోషించి పెద్దదైనాక ఒక అయ్య చేతిలో పెడితేనే గాని తన బాధ్యత తీరదని అతను తీర్మానించుకొన్నాడు. గనుక ఎవరేమన్నా నొచ్చుకొనేవాడుగాదు. తాను సంపాదించే డబ్బుతోనే జీవయాత్ర గడుపుకున్నాడుగాని యింటివద్ద నుండి ఒక్క దమ్మిడీని కూడా ఆశించలేదు సరిగదా యింటికి జాబైనా వ్రాయలేదు.

అక్కడ సుభద్ర ఒకటి రెండు రోజులు చూచింది. స్నేహితులను విచారించింది. బంధువులకు జాబులు వ్రాసింది గాని భర్త జాడే కనుపించలేదు. ఇక లాభం లేదను కొని వస్తున్న ఆదాయంతో సుఖంగా జీవనం చేయడం అలవాటు చేసుకొన్నది. కూతురును మాత్రం జాగ్రత్తగానే పోషిస్తూ వచ్చింది. ముందు తరిమివేసిన దాసీ దాన్ని మళ్ళీ యింటిలో వుంచుకొని తాను ఒళ్లు కదలకుండా కాలక్షేపం చేస్తున్నది. భాగ్యం పెరిగి పెద్దదౌతున్న కొద్దీ ఈ సమస్తమైన సంపదకంతా నా ఒక్క బిడ్డేగదా రాణి అంటూ మురిసి

పోతూంది. దేనికైనా ముందు హుషారు మంచిదని తన అన్న బిడ్డను యింట్లోనే వుంచుకొని పెంచడం ప్రారంభించింది. వానికి విద్యాబుద్ధులు చెప్పించడానికి కూడా తానే నడుం కట్టింది. అతడు పెరిగి పెద్దవాడైతే ఆ మూడు ముళ్ళూ వేయించి కళ్ళారా చూచి కనులు ముస్తే చాలునని గంపెడాశ పెట్టుకొన్నది.

జగదీశం పనిలో ఎంత కష్టం కనుపించినా చింతించే వాడు గాదు. బిడ్డను బడిలో చేర్చి తనకు తెలిసినంతవరకూ తాను చదువు చెప్పడం ప్రారంభించాడు. నెలకు పది రూపాయల వేతనం మీద ఒక మ్యూజిక మాస్టారును ప్రాధేయపడి సంగీతం చెప్పించాడు కూడా. లలిత ఎంత అందమైందో అంత కంటె హుషారైంది. తనకు తల్లి లేదని, నాన్న స్వయంగా పెంచాడని, నాన్న చెప్పినట్టే వినాలని ఆమె అనుకొనేది. నాన్నకు ముందు లాగా ఆమె శ్రమ యివ్వడంలేదు. తాను బువ్వ చేయడం నేర్చుకొన్నది గనుక ఉదయం అన్నం వండి నాన్నకు పెట్టి ఆయన వెళ్ళిన వెనుక బడికి వెడుతున్నది. బడిలో కూడా తానంటే అక్కడి మాస్టార్లకు ఎంతో యిష్టం. వారికి కూడా లలిత తల్లి లేని బిడ్డ అని తెలుసు గనుక ఎక్కువ ఆదరణ చూపుతున్నారు.

ఒక దశాబ్దం ఈలాంటి జీవనమే గడిపాడు జగదీశం. అతనికి సంపదవున్నా సంపాదనకోసం గుమస్తా వుద్యోగం చేయక తప్పలేదు. భార్యవున్నా వంట చేసుకోక అన్నమున్నద ఆకులో పడలేదు. తననునమ్మి తన కప్పగించి వెళ్ళిందీ బిడ్డను వదినమ్మ. ఆ కసుకాయ నేలపడకముందే కళ్ళు మూశాడు అన్న. ఆ బిడ్డను పోషించడానికి తన జీవితం అంకితం కావడం

కంటె మహోత్తర త్యాగం వేరేదీ కనుపించలే దతనికి. అందుకే ఎన్ని సంవత్సరాలైనా ఆమెను ఒక యిల్లాలుగా చేసి చావాలని, అంతవరకూ బ్రతకాలని భగవంతుని ప్రార్థించుకొనే వాడు జగదీశం.

జగదీశం ముందులాగా లేడు. అతనిలో యౌవనం తిరిగిపోయింది. కండలు కరిగిపోయాయి. వెంట్రుకలు సగానికి పైగా తెల్లబడినై. ఒక్కొక్కసారి తన శారీరక వాతావరణాన్ని చూచుకొని ముందుగా లలితకు పెళ్ళి చేయాలని అనుకొనేవాడు జగదీశం. ఓనాడు తన అభిప్రాయాన్ని కూడా ఆమెతో చెప్పాడు. అన్నీ నాన్నే చూచుకొంటున్నపుడు పెళ్ళి విషయంలో కూడా మీ యిష్టం అన్నది లలిత.

అమ్మాయి స్కూల్ ఫైనల్ వరకూ చదువుకొన్నది. కట్నం కూడా కొద్దిగా ముడుతుందని తెలుసు. అందులోనూ లలిత లావణ్యం అందరికీ లేదు. ఆమె కనుపాపల్లో క్రొత్త వెలుగులు, ఆమె పాలబుగ్గల్లో బంగారు మెరుగులు, చూచిన వారికి ఆకర్షణ అయస్కాంతమై పోతున్నది.

అమ్మాయి బాగున్నది...పైగా చదువుకున్నది. గనుక కట్నం యిచ్చినా యివ్వకున్నా నేను చేసుకుంటా నంటూ ముందుకు వచ్చాడు మహేశ్వర్. మహేశ్వర్ చురుకైన వాడే. డాక్టర్ పరీక్ష ప్యాసుచేసి క్రొత్తగా ప్రాక్టీసు పెట్టాడు. జాతకం మంచిదే అన్నారు శాస్త్రులు గూడా. పేరు ఫలాలు పొంతనాలు బావుంటేనేగాని జగదీశం అంగీకరించడు. అదృష్టవశాత్తు అవన్నీ గూడా సరిగానే వచ్చాయి. లగ్నంగూడా నిశ్చయించారు.

కుమార్తెకు పెళ్ళి చేయడానికి నెల రోజులు సెలవు పెట్టాడు జగదీశం. కావలసిన సన్నాహాలన్నీ పూర్తిచేశాడు. అద్దెయిల్లయినా అలంకరణ కేమీ లోటు చేయలేదు. ఇక కుమార్తెకు కావలసిన ఆభరణాలన్నీ స్వంతంగా చేయించాడు. చిన్నా పెద్దా లేరు గనుక ముందు వెనుకలన్నీ తనమీదే పడింది. అల్లుడికి పెట్టవలసిన బట్టలనుండి అత్తవారింటికి పంపవలసిన అత్తిరసాల హండాల వరకూ తన పెళ్ళిని గమనానికి తెచ్చుకొని సమకూర్చి పెట్టాడు. ఈ సమయంలో కనీసం సీత అయినా వుండి వుంటే బాగుండు ననుకున్నాడు గాని ఆ వీలు లేదుగా. పెళ్ళి చీరె కొంటూ వుంటే తన కూతురు భాగ్యం గమనానికి వచ్చింది. ఈపాటికి ఆ పాప కూడా పెళ్ళికి ఎదిగి వుంటుందేమో! ఎలా వుంటుందో చూడడానికి? అసలు పెళ్ళి అయిపోయిందేమో...అంటూ ఆలోచనలు తెరలు వేసుకొంటూ వుంటే లలిత పలకరించింది. దిగ్గున యిటుతిరిగి లలితను చూచాడు. కళ్ళలో జల జల మంటూ నీళ్ళు రాలుతుంటే, "అమ్మ లేకుంటే ఏం నాయనా...నేనున్నానుగా" అన్నది లలిత. పిచ్చిపిల్ల. ఎవరు నాయనో...ఎవరు అమ్మో... ఆమె కేం తెలుసు?

కావలసిన చీరలు వగైరా కొనుక్కొని యింటికి వెళ్ళారు తండ్రి కూతుళ్ళు యిద్దరూ.

ఈ లోగా ఇంటివద్ద పెళ్ళికొడుకు నాయన కాచుకూర్చున్నాడు. కట్నం పదివేలైనా లేకుంటే వ్యవహారం తెగదన్నాడు. "ఆఁ...పదివే లేమి టండీ. అసలు నా ఆస్తి నలభైవేలున్నది అది ఆమె పేరిటే వ్రాసి వుంచాను. మీరు వెంటనే స్వాధీనం కూడా చేసుకోవచ్చు" అని పత్రాలు తెచ్చి

చూపెట్టాడు. అతడు సంతోషంతో "క్షమించాలి, మాటవరుసకు అడిగాను అంతే" అన్నాడు.

పెళ్ళి అయిపోయింది. ఆ మరుసటి వారమే మహేశ్వర్ తన మనుష్యులను పంపి జగదీశం ఆస్తిని స్వాధీనం చేసుకొన్నాడు. ఆ పొలాలు అన్నీ ఐదేళ్ళ కౌలుకు యిచ్చి అగ్రిమెంట్లు వ్రాయించుకొని వచ్చాడు మహేశ్వర్ ఏజంటు.

జగదీశం రుగ్మతతో మంచం పట్టాడు. లలితకు పెళ్ళి చేసి తన బాధ్యతను తీర్చుకొన్నాడు. ఆమెకు ఆస్తిని అప్పజెప్పి తన ధర్మాన్ని నెరవేర్చుకొన్నాడు. ఐనా యింకొక కొరత వున్నది. తన బిడ్డ ఏమైందో తెలియదు. నిజానికి ఆమెకు ఆస్తిలేకున్నా బ్రతుకగలదు. ఇంతవరకూ మొత్తం ఆస్తిని ఆమె అనుభవించింది. ఇక మీాద లలిత అనుభవించడం న్యాయం. అయినా కష్టాలు వచ్చేటప్పుడు ఆదుకొనేవారు లేరు. తాను కన్నుమూస్తే ఈ యిద్దరు బిడ్డలూ ఒకరి కొకరు సాయం చేసుకునే అవకాశం లేకపోతే కష్టం. ఇక తాను బ్రతకడం దుర్లభమని గూడా డాక్టర్లు చెబుతున్నారు... ఏం చేయాలి? అని ఆలోచించాడు. కాగితం తీసుకొచ్చి కలం పట్టడానికి చేతులు వణుకుతుంటే నాలుగు ముక్కలు వ్రాసి దిండుక్రింద వుంచాడు. ఆ మూడోరోజు జగదీశం ఈ జగత్తునుండి దూరమైపోయాడు.

తండ్రి చావు లలిత గుండెలను బ్రద్దలు చేసింది. కన్నీటితో కాగితం ముక్కఎత్తి చదువుకొన్నది!

అమ్మా!

లలితా! నేను మీా నాన్నను కానమ్మా. మీా చిన్నా

న్నను. మీ నాన్న, నీవు మీ అమ్మ కడుపులో వుండగానే మరణించాడు. మీ అమ్మ నీవు పుట్టిన వెనుక మరణించింది. నేను మీ పినతల్లి సాధింపులకు తట్టుకోలేక నిన్ను పెంచడానికి యిల్లు విడిచి వచ్చాను. చివరికి పెళ్ళిచేశాను. మీ నాన్నగారి ఆస్తితోపాటు నా ఆస్తిని గూడా నీకే వ్రాసి ఇచ్చాను. నా బాధ్యత తీరిపోయింది. కాని ఒక విషయం మరిచి పోవద్దమ్మా! నీ చెల్లెలు ఇంకో అమ్మాయి వుంది. ఆమె కెప్పుడైనా కష్టం సంభవించి నపుడు నీవు తప్పక ఆదుకోవాలి.

సెలవు. మీ నాన్న
జగదీశం.

ఈ లేఖ చదివేలోగా లలిత హృదయం ద్రవించి పోయింది. ఆశ్చర్యంతో మిళితమైన శోకం అమెను దహించి వేసింది. నాన్న నిజంగా నాన్నే...అయన చిన్నాన్న అయినా నాన్నే..."నాన్నా...నాన్నా..." అంటూ గట్టిగా విలపించింది. ఆ ఏడుపులో ప్రకృతి కరిగి ప్రవహించింది...దహన సంస్కారాలు ముగిసిందే లలిత బయలు దేరింది స్వగ్రామానికి. తన చెల్లెలను కలుసుకోవాలని కొండంత ఆశ పెట్టుకొన్నది. ఈ ఆశ కొనసాగే అవకాశం మాత్రం కనుపించ లేదు పాపం! గ్రామం సరిహద్దులకు వెళ్ళగానే సుభద్ర చనిపోయిందని తెలిసింది. భాగ్యం ఎక్కడికి వెళ్ళిందో తెలియదని గూడా చెప్పారు. లలిత హృదయం తరిగివేసినట్లయిపోయింది. తన చెల్లెలను కలుసుకొని తనివిదీరా కౌగలించుకొని, చిన్నాన్న జీవితంలోని త్యాగాన్ని వినిపించాలనుకొన్నది. కాని కథ అడ్డు తిరిగింది.

* * * * * *

అసలు లలితకు పెళ్ళిలయిన మరుసటి నెలలోనే జగదీశం ఆస్తిని స్వాధీనం చేయించు కొన్నాడు మహేశ్వర్. మనిషి చాల స్వార్థపరుడు కూడా. అత్తింటి సొమ్ము గనుక అల్లుడు పేరు సార్థకం గావాలి కనుక ముందుగానే హుషారు పడ్డాడు. లలిత నెమ్మదిగావున్నా ఏజెంటును పంపి ఇల్లు వాకిలి కూడా తన వశం చేసుకున్నాడు గదా! ఇంటిలో కాపురం వున్నది తన చెల్లెలేనని, ఆ యిల్లాలు తన పినతల్లే అని లలితకు తెలియదు గనుక వ్యవహారం మామూలుగానే జరిగిపోయిందపుడు.

పాపం సుభద్ర నీటిలోనుండి బయటపడ్డ చేపలాగా పక్షం రోజులకే ఎండి పోయింది. ఆ దెబ్బతో పట్టిన మంచం స్మశానానికి దారితీసింది. తల్లిపోయిన దుఃఖానికి తోడు తల దాచుకోవడానికి నీడ లేకపోవడంతో భాగ్యం దౌర్భాగ్యం చెప్పతరం కాకపోయింది. అన్నీ సరిగా వున్నప్పుడు అల్లుడు కావడానికి సిద్ధపడ్డ మేనమామ కొడుకు సంపద దూరమైందే చడి చప్పుడు లేకుండా జారుకున్నాడు. ఇక ఆదరించే దిక్కు ఎక్కడా కనుపించక పోవడంతో భాగ్యం భవిష్యత్తులో పెద్ద ప్రశ్న గుర్తు మిగిలిపోయింది.

పౌరుషాలతో బ్రతికిన బ్రతుకు గనుక సరివారిలో నిలువ నీడ లేక, ఉండటానికి యిల్లు లేక, తినడానికి మెతుకు లేక ఆ ఊళ్ళో గడపడం దుర్భర మనిపించింది. ఆమె చేతిల్లో ఉన్న రెండు బంగారు గాజులను తెగనమ్మి వచ్చిన అరవై రూపాయలు కుంచెలో దాచుకొని జీవయాత్రకు బయలుదేరింది.

ఆ పొలాలు, ఆ ఇల్లూ, ఆ తోటా చుట్టి చూచిన లలిత నాలుగు కన్నీటి చుక్కలు విడిచి మళ్ళీ ఎప్పుడైనా వస్తే

తనవద్దకు రమ్మని తన చిరునామా యిచ్చి యిల్లు చేరు కొన్నది.

"ఎంత వెదికినా కనిపించలేదండీ. ఆ చుట్టుపట్ల కూడా జాడ లేదు. మేనమామవద్ద గూడా లేదే" అని భర్తకు చెబితే, "ఏమో ఏ మైందో లే" అని నాలుక చప్పరించాడు మహే శ్వర్. ఇక వెదకడంలో లాభం లేదని హెచ్చరించాడు గూడా!

* * * * * *

ఓనాడు లలిత విచారంగా కూర్చుని వుంటే "ఎందు కక్కయ్యా అలా వున్నారు?" అంటూ ప్రశ్నించింది దాసీ పిల్ల. పేరుకు దాసిదైనా ఆమెను చెల్లెలు కంటె ఆప్యాయంగా చూచు కుంటున్నది. లలిత పెళ్ళి అయిన నాటినుండి ఆ దాసీ పిల్ల లలితవద్దనే వున్నది. జగదీశం మంచం పట్టినపుడు లలిత కంటె శ్రద్ధగా అతనికి పరిచర్యలు చేసింది. ఒక్క మహేశ్వర్ మాత్రం దాసీదనే భావంతో మెలగేవాడు. దాని కెందు కంత చనువు యిస్తున్నావని గూడా ఒకటి రెండు సార్లు మంద లించాడు. అయినా లలిత ఆమెను ఎప్పటిలాగానే చూచు కుంటూ వుంది. ఆ దినం విచారంగా వున్న తనను చూచి ప్రశ్నించినపుడు ఏ ముంది చెల్లీ...నీలాగా ఎక్కడుందో నా చిట్టి చెల్లి అంటూ కన్నీరు విడిచింది లలిత. విషయాన్ని కూడా చెప్పింది. ఆ మాటలు వింటుండగానే దాసీపిల్లకు పట్టరాని దుఃఖం వచ్చింది.ఇక అణచుకోలేక "అక్కా" అంటూ లలితను కౌగిలించుకొన్నది. అంతా దైవ నిర్ణయం అనుకొని సంతృప్తి పడ్డారు అక్క చెల్లెళ్ళు. భాగ్యం ఎన్ని ఎన్ని కష్టాలు పడిందో గాని అక్కదగ్గరే దాసీ పిల్లగా చేరడం అదృష్ట మనే చెప్పాలి. తండ్రికి దాసిగానైనా పరిచర్య చేసే భాగ్యం

కలిగినందుకు ఆనంద పడింది. అమాయకత్వంతో తల్లి చేసిన అపచారాన్ని తలంచుకొని చింతించింది.

పరిచారిక భాగ్యం అని తెలిసిందే మహేశ్వర్ ఆశ్చర్య పడ్డాడు. అసలు బ్రతికివుంటుందని అతడు అనుకోలేదు. ఇపుడు భాగ్యాన్ని చూస్తే మహేశ్వర్ కు పట్టరాని కోపం. దాసీగా పని చేసిన దౌర్భాగ్యపు మనిషి మరదలంటే ఎంత లోకువ? ఈ లోకువతో పాటు రేపు లలిత ఆస్తిలో అర్థభాగం గుంజు కొంటుంది కాబోలని అతడి ఈర్ష్య. ఈ దూరదృష్టితో మహేశ్వర్ భాగ్యాన్ని మరదలుగా భావించలేదు. ఆమెను దాసీపిల్లకంటె హేయంగా చూడడం ప్రారంభించాడు. మీ రలా చూడ్డం భావ్యం కాదని, భాగ్యా నా స్వంత చెల్లేనని, ఆమె తండ్రిగారి ధర్మాన్నే తాను పెరిగి పెద్దదైనానని, అసలు ఆమె సొమ్ము వల్లనే మనం కూడు తింటున్నామని గూడా హితబోధ చేసింది భర్తకు లలిత. కాని ఈ బోధన అంతా బూడిదలో పోసిన పన్నీరై పోయింది.

రాను రాను అతని ప్రవర్తన అసహ్యామై పోతుంటే దేనికైనా త్వరగా భాగ్యానికి పెళ్ళి చేయడం మంచిదని నిశ్చ యించుకొన్నది లలిత. అక్కడా యిక్కడా అచూకీ తీసి చివరికి ఓ సంబంధాన్ని స్థిరం చేసుకొన్నది. లగ్నం నిశ్చయిం చుకోడానికి వరుని పక్షంవాళ్ళు యింటికి వచ్చారు. మాటా మాటా సందర్భంలో కట్నాల విషయం గూడా ప్రస్తావనలో పడింది. కట్నానికేం కొదువ? ఇరవై వేల రూపాయల ఆస్తి యిస్తామని లలిత చెప్పింది. "ఎక్కడిదీ?" అని ఎదురు ప్రశ్న వేశాడు మహేశ్వర్. "మా చిన్నాన్నగారు నా పేరట వ్రాసిన నలభై వేల రూపాయల ఆస్తిలోనూ అర్థభాగం ఆమె

సొమ్మే గదా? ఆ బిడ్డసొమ్మే గదా ఆమె కిస్తున్నాము. మన సొమ్మేమీ లేదే" అన్నది లలిత. "ఈ ధర్మశాస్త్రాలు చదివితే వినడానికెవ్వరూ సిద్ధంగా లేరు. ఆ సొమ్మునుండి ఒక్క పైసాకూడా యివ్వడానికి వీల్లేదు. కట్నాలూ లేవు కానుకలూ లేవు. ఇష్టం వుంటే చేసుకోవచ్చు లేకుంటే మా రాజుగా వెళ్ళవచు" అంటూ కూర్చున్న చోటునుండి లేచి వెళ్ళిపోయాడు మహేశ్వర్. వెంటనే లలిత వెళ్ళి కాళ్లా వేళ్లా బ్రతిమలాడింది. తుదకు కన్నీటితో ప్రాధేయపడింది. తనకోసం కన్నబిడ్డను, కట్టుకున్న భార్యనుకూడా విడిచి పెట్టిన చిన్నాన్నగారికి యింత ద్రోహం చేయడం పాడిగాదని ఎంత బ్రతిమలాడుకున్నా ఫలితం లేకపోయింది. ఈ గొడవను చూచిన వరుని పక్షంవారు సందడి లేకుండా జారుకున్నారు.

లలిత పడుతున్న వేదనను చూచి భాగ్యం "నాకు పెళ్ళి ఎందుకక్కా. ఇలాగే నీకూ బావకు పరిచర్య చేసుకుంటూ వుండిపోతా" నన్నది. ఈ పలుకులు విన్న లలిత చెల్లెలను గుండెకు హత్తుకొని బోరుమని విలపించింది. ఎంత విలపించినా, మరెంత రోదించినా మహేశ్వరు గుండె కరుగ లేదు. అతడు పదహారణాలా అల్లుడు. అత్తింటి సొమ్ముపట్ల తనకున్న అధికారం ఎంత మహత్తరమైందో అతనికి తెలుసు అతడు నవగ్రహాలను మించిన దశమగ్రహం. ఒక్క మాసం రోజులు వరుసగా బ్రతిమలాడినా అతనిలో రవ్వంతైనా మార్పు రాలేదు. చివరికి నాలుగింట ఒక భాగమైనా ఆ దిక్కులేని పిల్లకు ముట్టచెప్పాలని లలిత శతవిధాలా ప్రయత్నించింది. ఈ ప్రయత్నమూ విఫలమైంది. ఫలితంగా మహేశ్వర్ తనతో సరిగా పలకడంకూడా మానుకున్నాడు.

* * * * * *

ఓనాడు ఉదయం పదిగంటలకు లలిత భాగ్యానికి తన పెళ్ళిచీరెను కట్టబెట్టింది. చిన్న సూట్ కేస్ తీసుకొని దారిలో వెడుతున్న బండిని పిలిచింది. "ఎక్కడికే" అంటున్నా వినిపించుకోక సరాసరి స్టేషన్ వైపు తీసుకెళ్ళింది. రిజిస్టరాఫీసుకు వెళ్ళేవరకు భాగ్యానికి విషయం భోధ పడలేదు. వరుడు ముందు కుదిర్చి నతనే. ఉద్యోగం కూడా వుంది. దాంపత్యం బాగానే కుదిరింది. రిజిస్టర్ మారేజికి ముందుగానే తాను మొత్తం ఆస్తిని లలిత పేరిట వ్రాయించి రిజిస్టర్ చేయించిన పత్రాలను కూడా వధువు చేతిలో పెట్టింది. ఇద్దరినీ పిలుచుకొని వరుని స్వగృహానికి వెళ్ళి వారం రోజులుండి సెలవు తీసుకొని వెళ్ళి పోయింది.

* * * * * *

"అక్కయ్య వెళ్ళి రెండువారాలైందే...జాబు కూడా వ్రాయలేదే. బావ ఏమన్నాడో ఏం జరిగిందో!" అని భాగ్యం చింతపడుతుంటే, భర్త చంద్రశేకరం ఎందుకు వస్తాయి పేచీ లని వివరాలు అడిగాడు. భాగ్యం వరుసగా అక్క బావల మధ్య చిక్కులను గురించి చెప్పింది. చంద్రశేఖరం మహేశ్వర్ లాంటి వాడు గాదు. పెద్దవాళ్ళ బలవంతంకొద్దీ కట్నాల విషయంతో కల్పించుకోలేదు గాని అత్తింటి సొమ్మంటే అతనికి మమకారంలేదు. కష్టపడి సంపాదించి తాను అనుభవించి, యితరులకు పెట్టాలిగాని అమాంతంగా వచ్చే కుక్క తిండికి ఆశపడేవాడు కాదు. "ఐతే ఒక పని చేద్దామా?" అన్నాడు. ఏమిటని అడిగింది భాగ్యం ఆతురతగా. "ఈ ఆస్తి అంతా మళ్ళీ అక్కయ్య పేరిటనే వ్రాసిపెడితే ఏ పేచీలూ వుండవు. మనకేం ఆస్తిలేకున్నా అన్యోన్యత

వున్నది. పాపం! ఆమె బ్రతుకు చెడిపో గూడ"దన్నాడు. భాగ్యం క్షణం ఆలోచించి "మొత్తం ఆస్తి వ్రాస్తే మీ వాళ్లు మళ్ళీ పేచీ పెట్టవచ్చు. సగం వ్రాస్తే ఏ పేచీ వుండదు. వారికీ వీరికీ సంతృప్తిగా కూడా వుంటుంది" అన్నది భాగ్యం. మరునాడే చంద్రశేఖరం భాగ్యాన్ని రిజిస్ట్రాఫీసుకు తీసుకొని వెళ్ళి సగం ఆస్తిని లలితపేర వ్రాయించాడు. ఆ మూడో రోజే పత్రాలు తీసుకొని ఆలూ మగళ్ళిద్దరూ లలిత యింటికి బయలుదేరారు. ఇంతటితో కష్టాలు గట్టెక్కాయి గదా అనుకొని భాగ్యం ఉవ్విళ్ళూరుతూ అక్కయ్య యింటిలో ప్రవేశించింది.

ఇల్లు వున్నది. గాని అందులో యిల్లాలు లేదు లలిత ఆ రోజు వెళ్ళింది మళ్ళీ యింటివైపు చూడనేలేదట. "ఎక్కడ బావా అక్కయ్య!" అని భాగ్యం అడుగుతుంటే మహేశ్వర్ స్తంభంలాగా నిల్చున్నాడు. భాగ్యంతోపాటు చంద్రశేఖరం ఎంత ప్రయత్నించినా లలిత జాడ కనుపించనే లేదు. *